

КОСМОПОЛІТИЗМ: ЙОГО ПРИЧИНИ ТА СУЧАСНІ ПРОЯВИ

Постановка проблеми. Космополітизм і пов'язані з ним поняття (глобалізація, мультикультуралізм, громадянство, патріотизм, націоналізм, інтернаціоналізм) широко обговорюються в соціально-філософських, політичних та інших наукових дослідженнях. Різноманітність джерел, багатоманітність точок зору, які часто мають суперечливий характер щодо поняття космополітизму, є стимулом для обговорення того, що таке космополітизм і чому він може бути світоглядним принципом. Це породжує дискусії і вимагає неабияких зусиль дослідників щодо уточнення значення космополітизму. Підґрунтя для повернення до цієї проблематики створюють сучасні тенденції світової та регіональної політичної інтеграції, розвиток наднаціональних структур, утвердження концепції міжнародної правосуб'єктності особистості, зростання масштабів міграційних процесів, формування інформаційного суспільства та нових засобів комунікації, розповсюдження уніфікованих стандартів культури.

Мета. Здійснення теоретичного аналізу поняття «космополітизм», визначення його сутності та змісту.

Виклад матеріалу. Космополітизм (від давньогрецької - космополіт, людина світу) - ідеологія, яка надає пріоритетне значення загальнолюдським цінностям і другорядне - національним проблемам. Космополітичний світогляд має тривалу історію формування та розвитку: від Античності до Нового часу та сьогодення. Поняття «космополітизм» походить від грецьк. kosmopolites, яке у свою чергу складається з kosmos (всесвіт) та polites (громадянин). Упродовж століть його зміст збагачувався як у політичному, так і культурному плані. Слідом за Епітетом Цицерон охоче цитував Сократа, який проголошував себе громадянином світу. Цей термін вперше використано кінцями та стоїками. Зокрема, його приписують Діогену, який вважав, що не існує єдиної правильної норм поведінки, яка могла б бути досконалою. Космополітизм Діогена мав радикальний характер, оскільки передбачав відмову від культури, мистецтва, науки, держави, родини. Інтерес до космополітизму породив три тенденції. По-перше, космополітизм трактується у негативному сенсі. По-друге космополітизм інтерпретується у позитивному плані, але з прагматичної точки зору, як мобільність, відсутність коренів, відкритість щодо іншого способу життя і відрив від національної держави. Ця тенденція, як правило, асоціюється з космополітичними поглядами певного класу людей (професійно-управлінські групи, маргінали, вільні і безрідні люди певного соціального стану, що не стурбовані інтересами до нації/держави). Третя важлива тенденція також схвалює космополітизм, але вона відрізняється від попередньої додаванням до прагматичного космополітизму культурного, правового, політичного та етичного аспектів. У працях сучасних західних дослідників (Д. Арчібуґі, К. Аппія, З. Бауман, У. Бек, І. Валлерстайн, М. Гібернау, Е. Гідденс, М. Папастепану, Д. Хелд) феномен космополітизму розглядається в контексті побудови нової парадигми етичних цінностей в умовах космополітизму. У своїй праці «Космополітизм: Етика у Світі незнайомих» він намагається з'єднати межі між «своїми» і «чужими» та підстави такого поділу. Особливе значення має його ідея про те, що космополітизм не скасовує однаковості, а, навпаки, вітає її у дусі лібералізму. Ліберальний космополітизм, - зазначає він, - можна представити таким чином: ми цінуємо різноманітність форм соціального і культурного життя людей; ми не хочемо, щоб всі стали частиною гомогенної глобальної культури; і ми знаємо, що це також є фактом існування локальних відмінностей (як всередині держав, так і між ними). У цьому сенсі космополітизм аж ніяк не виступає проти держави або локальних спільнот. Навпаки, вони саме і дозволяють у ліберальному дусі гарантувати космополітичну різноманітність ідентичностей. На думку К. Аппія, космополітизм не тільки відчужує того, що все має значення - це різні способи буття людини. Формування космополітичного світовідчуття викликано нівелювання національно (державного, регіонального) пофарбованих цінностей та засвоєнням індивідом цінностей різних локальних культур. Його світовідчуття стає зібраним з безлічі розрізнених складових, засвоєних тільки йому одному відомому за яким принципом (або без такого), скоріше випадково. Ця збірка поглядів мимоволі набуває якусь цілісність в тому сенсі, що нею має один суб'єкт: цілісність, що включає в себе різноманітність. Але всі вони виявляються сумісними і скріплені між собою не своєю особливістю, а якийсь загальністю, з якої виростає поняття «загальнолюдські цінності». В даному випадку характер цієї збірки, забезпечує світовідчуття космополіта, слід назвати універсальним, бо це світовідчуття втратило свою приватну опосередкованість і тепер вимірне масштабами всемирності. Терміни «космополітизм» і «універсальність» часто використовуються дослідниками в одному смислового контексті, бо в рівній мірі характеризують процеси, що відбуваються в сучасному світі. Д. Нзсбит та П. Ебурдин у своїй спільній книжці «Що нас чекає в 90-ті роки? Мега-тенденції: Рік 2000», присвячуючи окрему главу проблеми універсального способу життя і протистоїть йому культурного націоналізму, починають виклад з цитування висловлювання про те, що «світ все більше і більше стає космополітичним, і ми всі впливаємо один на одного». Зближує в смислового контексті ці поняття і цитована нами раніше Ю. Кристева: «Як прихильник космополітизму Просвіти я широ вірю: якщо у Європі є майбутнє - незважаючи на недавні етнічні чвари в Югославії, Чехословаччині, Радянського Союзу і т. д., - воно немислимо без духа універсальності. Ми повинні подолати національні кордони як архаїзм, поважаючи при цьому національні особливості». Механізми універсалізації культури в процесі глобалізації призводять до поєднання різноманітності в єдиному. Якщо спочатку поняття «космополіт» характеризували через брак або відсутність: відсутність ідеї патріотизму, національної приналежності, почуття батьківщини тощо, - то ми пропонуємо визначити поняття «космополіт» виходячи з наявності та повноти: поєднання цінностей різних культур, національних традицій, різноманітних регіональних просторів. Тим самим космополіт постає як суб'єкт, що поєднує у своєму світовідчутті безліч людських вимірів і тим самим здатний зрозуміти індивідуальну своєрідність тих, хто вважав за краще зберегти свою національну чи іншу традиційну самобутність.

Висновки. Космополітизм є давно очікуваною, проте, ще недостатньо чіткою та обґрунтованою відповіддю на сьогоденні виклики глобалізованого світу, зокрема, переходу в мережеве суспільство, яке ніби ще не охоплює увесь світовий простір, але становить ядро світової соціальної структури і демонструє тенденцію до швидкого поширення. Можна погодитися з позицією У. Бека, який стверджував, що ми не знаємо як буде розвиватися далі людство: чи будуть набирати силу процеси інтеграції та взаємозалежності націй, або ж посиляться опір означеним процесам. Залежно від реалізації можливих сценаріїв і будуть складатися оцінки феномена космополітизму та його вплив на розвиток майбутньої цивілізації.

Список використаних джерел

1. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. 250 с.
2. Даниленко В.М. Космополітизм // Енциклопедія історії України : у 10 т. 7 Т 45с . 5р. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2007. Т. 4 56с 5р. : Ка - Ком. 528 с. : іл. - ІЖ К 978 966-00-0692-8.
3. Кульчицький С. Космополітизм // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011
4. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Випуск 11. Київ-Миколаїв, 2007. с. 81 -96.
2. Кузьменко М. О. Соціальна філософія та філософія історії / М. О. Кузьменко. 2008. - 20 с. 3